

**Προτάσεις σχετικά με την εφαρμογή του Ν. 3699/2008
«Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία
ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες»¹**

I. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Το Σχέδιο Νόμου για την «Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες» κατατέθηκε στη Βουλή κατόπιν σύντομης δημόσιας διαβούλευσης (10 ημερών). Η συζήτηση συνεχίστηκε στην πράξη μετά το τυπικό πέρας της διαβούλευσης μέσω της δημόσιας έκφρασης έντονου προβληματισμού από τους ενδιαφερόμενους φορείς². Η κατάθεση του τελικού Σχεδίου Νόμου την 1.8.2008 και η ψήφισή του την 9.9.2008 περιόρισε εκ των πραγμάτων τη δυνατότητα κατάθεσης εκ μέρους της ΕΕΔΑ συγκεκριμένων προτάσεων επ' αυτού. Εντούτοις, λόγω της σπουδαιότητας των ζητημάτων που ρυθμίζει ο Ν. 3699/2008 (ΦΕΚ Α'199/2.10.2008) και της έντονης κινητοποίησης των ενδιαφερομένων φορέων, η ΕΕΔΑ έκρινε απαραίτητο να διατυπώσει συγκεκριμένες προτάσεις επί της εφαρμογής του. Στοχεύοντας στην αποτύπωση των ζητημάτων που δυσχεραίνουν στην πράξη την ουσιαστική πρόσβαση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στην εκπαίδευση, η

¹ Οι προτάσεις της ΕΕΔΑ υιοθετήθηκαν ομοφώνως από την Ολομέλεια στην από 9.4.2009 συνεδρίασή της. Εισηγητές: κ. Ν. Θεοδορίδης, Μέλος της ΕΕΔΑ, εκπρόσωπος του ΣΥ.ΡΙΖ.Α και Τ. Σταυρινάκη, Επιστημονική Συνεργάτιδα της ΕΕΔΑ.

² Το Σχέδιο Νόμου «Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση για τη διασφάλιση ίσων ευκαιριών σε άτομα με αναπηρίες και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες» δόθηκε στη δημοσιότητα από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων την 2.4.2008. Σημειώνεται ότι το Σ/Ν δεν απεστάλη στην ΕΕΔΑ από το αρμόδιο Υπουργείο. Με πρωτοβουλία του Προεδρεύοντος του Β' Τμήματος, αρμόδιου για τα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτιστικά δικαιώματα, προσκλήθηκε η κα Βενέττα Λαμπροπούλου, Καθηγήτρια Ειδικής Αγωγής του Πανεπιστημίου Πατρών και Πρόεδρο του Ινστιτούτου για τα Δικαιώματα Παιδιών και Νέων με Ειδικές Ανάγκες. Στη συνεδρίαση του Β' Τμήματος της 2.7.2009, συζητήθηκαν οι προτεινόμενες ρυθμίσεις του Σ/Ν και αποφασίστηκε η περαιτέρω ανάλυση του ζητήματος.

ΕΕΔΑ διοργάνωσε διαβούλευση με τους ενδιαφερόμενους φορείς³. Οι προτάσεις της ΕΕΔΑ, αποτέλεσμα της διαβούλευσης, δεν επιχειρούν μία συνολική και εξαντλητική προσέγγιση της οργάνωσης και διαχείρισης της Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (ΕΑΕ), αλλά τη συμβολή στην αποτελεσματικότερη εφαρμογή των διατάξεων του υιοθετηθέντος νόμου. Η επιδίωξη της αποτελεσματικότητας συνδέεται αναπόσπαστα με το περιεχόμενο των υποχρεώσεων της Πολιτείας, όπως αυτές απορρέουν από το σύνταγμα και τις διεθνείς συμβάσεις.

II. Οι υποχρεώσεις της Πολιτείας

Η προστασία του δικαιώματος στην εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρία ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο ισχύον δίκαιο

Το άρθρο 16 παρ. 2-4 Σ κατοχυρώνει το δικαίωμα στη δωρεάν εκπαίδευση για όλους και υποχρεώνει σε τουλάχιστον εννεαετή φοίτηση. Εκτός από την υποχρέωση του Κράτους να σέβεται και να εξασφαλίζει το δικαίωμα δωρεάν πρόσβασης στην εκπαίδευση, ρητά προβλέπεται η υποχρέωση ενίσχυσης αυτών που έχουν ανάγκη από βοήθεια ή ειδική προστασία, ανάλογα με τις ικανότητές τους.

Η διαπίστωση της ανάγκης ενίσχυσης των ευάλωτων ομάδων, με στόχο την επίτευξη της απόλαυσης των δικαιωμάτων και την πραγμάτωση της ισότητας στην πράξη, είχε ως αποτέλεσμα την προσθήκη στο αναθεωρημένο σύνταγμα του άρθρου 21 παρ. 6, το οποίο ορίζει ότι «τα

---

³ Η διαβούλευση πραγματοποιήθηκε στις 3.11.2008 και συμμετείχαν εκπρόσωποι της Εθνικής Συνομοσπονδίας Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΑμεΑ), της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Σωματιών Γονέων και Κηδεμόνων Ατόμων με Αναπηρία (ΠΟΣΓΚΑμεΑ), της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Συλλόγων Ειδικού Εκπαιδευτικού Προσωπικού Ειδικής Αγωγής (ΠΟΣΕΕΠΕΑ), του Ινστιτούτου για τα Δικαιώματα των Παιδιών και Νέων με Ειδικές Ανάγκες και του Τμήματος Δικαιωμάτων του Συνασπισμού. Η ΕΕΔΑ ευχαριστεί τους φορείς και τους εκπροσώπους τους για την εξαιρετικά ενδιαφέρουσα ανταλλαγή απόψεων, η οποία της επέτρεψε να αποκτήσει μια σαφέστερη άποψη για την καθημερινή πρακτική της Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης. Η ΕΕΔΑ ευχαριστεί ιδιαίτερος τους φορείς που κατέθεσαν εγγράφως τις θέσεις τους και διευκόλυναν κατά αυτό τον τρόπο την αποτύπωση των ζητημάτων που χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής. Η ΕΕΔΑ απηύθυνε πρόσκληση, επίσης, στη Διεύθυνση Ειδικής Αγωγής του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, η οποία δεν εκπροσωπήθηκε στη διαβούλευση, αλλά όρισε συνομιλητή για τη συνέχιση του διαλόγου.

άτομα με αναπηρίες έχουν δικαίωμα να απολαμβάνουν μέτρων που εξασφαλίζουν την αυτονομία, την επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή τους στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας». Οι στόχοι της διάταξης αυτής δεν εκπληρώνονται παρά μόνο με την υιοθέτηση και εφαρμογή των μέτρων εκείνων που θα εξασφαλίσουν στα παιδιά με αναπηρίες πραγματική πρόσβαση στα εφόδια της εκπαίδευσης.

Στο άρθρο 1 του Ν. 3699/2008 ορίζεται ότι «[η] πολιτεία δεσμεύεται να κατοχυρώνει και να αναβαθμίζει διαρκώς τον υποχρεωτικό χαρακτήρα της ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης ως αναπόσπαστο μέρος της υποχρεωτικής και δωρεάν δημόσιας παιδείας και να μεριμνά για την παροχή δωρεάν δημόσιας ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης στους αναπήρους όλων των ηλικιών και για όλα τα στάδια και τις εκπαιδευτικές βαθμίδες». Εξάλλου, στο άρθρο 2 παρ. 1 προβλέπεται ότι «[η], ΕΑΕ, όπως και η γενική εκπαίδευση, είναι υποχρεωτική και λειτουργεί ως αναπόσπαστο τμήμα της ενιαίας δημόσιας και δωρεάν εκπαίδευσης».

Το δικαίωμα στην εκπαίδευση κατοχυρώνεται, επίσης, σε διεθνείς συμβάσεις δεσμευτικές για την Ελλάδα⁴. Το άρθρο 13 του Διεθνούς Συμφώνου για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα (ΔΣΟΚΠΔ) και το άρθρο 28 της Σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού αναγνωρίζουν το δικαίωμα σε δωρεάν πρωτοβάθμια εκπαίδευση και την υποχρέωση ενθάρρυνσης της πρόσβασης στις υπόλοιπες βαθμίδες⁵.

Το άρθρο 23 της Σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού προβλέπει την υποχρέωση ειδικής φροντίδας των παιδιών με αναπηρία, ώστε να έχουν αποτελεσματική πρόσβαση στην εκπαίδευση, στην επιμόρφωση, στην περίθαλψη, στην αποκατάσταση αναπήρων, στην επαγγελματική εκπαίδευση και στις ψυχαγωγικές δραστηριότητες, ώστε να επιτυγχάνεται η όσο το δυνατόν πληρέστερη κοινωνική ένταξη και προσωπική τους

---

⁴ Για μια ενδιαφέρουσα μελέτη της εφαρμογής των βασικών συμβάσεων προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων για την ενίσχυση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, βλ. G. Quinn et T. Degener, *Droits de l'homme et invalidité. L'utilisation actuelle et l'usage potentiel des instruments des Nations Unies relatifs aux droits de l'homme dans la perspective de l'invalidité*, Nations Unies, New York et Genève, 2002, 324 σελ.

⁵ Το ΔΣΟΚΠΔ κυρώθηκε με τον Ν. 1535/1985 (ΦΕΚ Α' 25) και η Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού με τον Ν. 2101/1992 (ΦΕΚ Α' 192).

ανάπτυξη, συμπεριλαμβανομένης της πολιτιστικής και πνευματικής τους εξέλιξης».

Επιπλέον, το άρθρο 13 παρ. 1 ΔΣΟΚΠΑ ορίζει ότι «η εκπαίδευση πρέπει να καθιστά κάθε πρόσωπο ικανό να διαδραματίσει ένα χρήσιμο ρόλο σε μια ελεύθερη κοινωνία (...)», ενώ στο άρθρο 29 παρ. 1 της Σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού ορίζεται ότι η ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού και η πληρέστερη δυνατή ανάπτυξη των χαρισμάτων του και σωματικών και πνευματικών ικανοτήτων του συνιστούν στόχους της εκπαίδευσης.

Η Επιτροπή του ΔΣΟΚΠΑ, αναλύοντας το δικαίωμα στην εκπαίδευση, επισημαίνει ότι η εκπαίδευση σε όλα τα στάδια πρέπει να χαρακτηρίζεται από: α) *διάθεση πόρων* σε όλη την επικράτεια (επάρκεια σχολείων, υποδομών, εκπαιδευτικού προσωπικού και υλικού), β) *προσβασιμότητα* (χωρίς διακρίσεις, φυσική και οικονομική) γ) *καταλληλότητα των παιδαγωγικών προγραμμάτων και μεθόδων* από μορφωτικής και ποιοτικής άποψης και δ) *προσαρμοστικότητα* στις κοινωνικές εξελίξεις και τις ανάγκες των μαθητών, όπως διαμορφώνονται μέσα στο πολιτισμικό και κοινωνικό περιβάλλον τους⁶.

Η Επιτροπή του ΔΣΟΚΠΑ διευκρινίζει ότι η υποχρέωση του Κράτους να εξασφαλίζει την ουσιαστική άσκηση του δικαιώματος στην εκπαίδευση χωρίς διακρίσεις είναι άμεσης εφαρμογής⁷. Βασικός γνώμονας για την εφαρμογή των βασικών και αλληλένδετων αυτών αρχών είναι το υπέρτερο συμφέρον του μαθητή, ενώ τα μέτρα προς αυτή την κατεύθυνση πρέπει να λαμβάνονται κατόπιν μελέτης, να είναι συγκεκριμένα και να κατευθύνονται στην πλήρη πραγμάτωση του δικαιώματος στην εκπαίδευση⁸. Μεταξύ των ενδεικτικών παραβιάσεων του δικαιώματος στην εκπαίδευση που αναφέρει η Επιτροπή του ΔΣΟΚΠΑ περιλαμβάνεται η μη εξάλειψη των διακρίσεων *de jure* και *de facto*⁹.

---

⁶ Επιτροπή ΔΣΟΚΠΑ, *Γενικό Σχόλιο Αρ. 13*, «Το δικαίωμα στην εκπαίδευση», E/C.12/1999/10, § 6.

⁷ Όπ. π., § 43 και άρθρο 2 § 2 ΔΣΟΚΠΑ.

⁸ Όπ. π., §§ 7 και 43.

⁹ Όπ. π., § 59.

Ειδική αγωγή σε ειδικές σχολικές μονάδες ή στα γενικά σχολεία: το στοίχημα της συνεκπαίδευσης

Το κίνημα των ατόμων με αναπηρία εκφράζει τα τελευταία χρόνια το αίτημα για συνεκπαίδευση, δηλαδή για την εκπαίδευση όλων των παιδιών στα γενικά σχολεία, με βάση ένα σύστημα το οποίο θα λαμβάνει υπόψη τις ικανότητες και τις ανάγκες του κάθε παιδιού ξεχωριστά και δε θα ευνοεί τη δημιουργία «ειδικών» ομάδων, ευάλωτων στον αποκλεισμό. Η πρακτική έχει δείξει ότι η εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρία ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες σε ειδικές σχολικές μονάδες εκτός των γενικών σχολείων δυσχεραίνει την ένταξη στην κοινωνική ζωή, συντείνει στη διατήρηση στερεοτύπων και προκαταλήψεων και δεν διευκολύνει την εξάλειψη των διακρίσεων στην πράξη.

Μία από τις βασικές αρχές της συνεκπαίδευσης είναι ότι το εκπαιδευτικό σύστημα, εκτός εξαιρετικών περιπτώσεων, πρέπει να εξασφαλίζει την πρόσβαση σε όλα τα παιδιά ανεξαρτήτως των διαφορών τους και των ατομικών δυσκολιών τους¹⁰. Κάθε παιδί αποτελεί ξεχωριστή περίπτωση και η εκπαίδευσή του σχεδιάζεται βάσει των ικανοτήτων και των αναγκών του, ενώ παράλληλα η συνύπαρξη όλων των παιδιών καταπολεμά τις διακρίσεις και ευνοεί την ανεκτικότητα.

Η αποτελεσματική συνεκπαίδευση δεν επιτυγχάνεται με την ενσωμάτωση απλώς των ατόμων με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο γενικό σύστημα παιδείας, αλλά απαιτεί το σχεδιασμό και τη δημιουργία των κατάλληλων δομών για την αντιμετώπιση των ιδιαίτερων προβλημάτων και αναγκών των παιδιών¹¹. Ο V. Muñoz, Ειδικός Εισηγητής του ΟΗΕ για το δικαίωμα στην εκπαίδευση, τονίζει ότι «οι απόπειρες απλής ενσωμάτωσης στα γενικά σχολεία χωρίς τη συνοδεία μέτρων δομής δεν ανταποκρίνονται και θα συνεχίσουν, για διάφορους λόγους, να μην

---

¹⁰ UNESCO, *Διακήρυξη της Σαλαμάνκα*, Συνδιάσκεψη για τις ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες: πρόσβαση και ποιότητα (1994), § 3.

¹¹ Επιτροπή για τα δικαιώματα του παιδιού, *Γενικό Σχόλιο Αρ. 9*, «Τα δικαιώματα των παιδιών με αναπηρίες», CRC/C/GC/9 (27.02.2007), §§ 66-67 και General Day of discussion, “Children with disabilities”, CRC/C/66 Annex V, (6.10.1997).

ανταποκρίνονται στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία¹²». Την αναγκαιότητα γενναίων δομικών μεταρρυθμίσεων για τη μετάβαση στη συνεκπαίδευση ενισχύουν τα αποτελέσματα σύγχρονων ερευνών που επιβεβαιώνουν ότι η ειδική εκπαίδευση σε ξεχωριστές μονάδες στερείται αποτελεσματικότητας, λόγω της πληθώρας γραφειοκρατικών δομών διοίκησης και κυρίως, λόγω της μη εξασφάλισης οικονομικής βιωσιμότητας των ειδικών σχολείων¹³.

Οι Πρότυποι Κανόνες του ΟΗΕ για την εξίσωση των ευκαιριών των ατόμων με αναπηρία προκρίνουν τη συνεκπαίδευση ορίζοντας ότι τα Κράτη πρέπει να αναγνωρίζουν την αρχή της ισότητας των ευκαιριών στη βασική, μέση και ανώτατη εκπαίδευση για τα παιδιά, τους νέους και τους ενήλικες με ειδικές ανάγκες, σε ενταγμένες δομές¹⁴. Σταθερή επιδίωξη των Κρατών πρέπει να συνιστά η σταδιακή ένταξη των υπηρεσιών ειδικής εκπαίδευσης στο σύστημα γενικής εκπαίδευσης. Στις περιπτώσεις που η ειδική εκπαίδευση σε ξεχωριστές δομές επιβάλλεται λόγω μη κάλυψης κάποιων ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών, σκοπός πρέπει να παραμένει η προετοιμασία των μαθητών για την ένταξή τους στο γενικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Η συνεκπαίδευση σε όλα τα στάδια, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 24 της Σύμβασης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες, αποσκοπεί στην πραγμάτωση του δικαιώματος χωρίς διακρίσεις, σύμφωνα με την αρχή της εξίσωσης των ευκαιριών. Η έμφαση δίνεται στην ανάπτυξη των δυνατοτήτων των ατόμων με αναπηρίες, των ταλέντων και της δημιουργικότητάς τους, των πνευματικών και σωματικών ικανοτήτων τους στο έπακρο και της αίσθησης της αξιοπρέπειας και της προσωπικής αξίας και στην ενίσχυση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ώστε να έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν ουσιαστικά σε μία ελεύθερη

---

¹² V. Muñoz, Ειδικός Εισηγητής του ΟΗΕ για το δικαίωμα στην εκπαίδευση, «Le droit à l'éducation des personnes handicapées », A/HRC/4/29 (19.02.2007), § 12.

¹³ V. Muñoz, όπ. π., § 13. Βλ. επίσης, Επιτροπή ΔΣΟΚΠΑ, *Γενικό Σχόλιο Αρ. 5*, «Άτομα με αναπηρίες», §35 (9.12.1994) στο E/1995/22(SUPP), Annex IV.

¹⁴ Οι Πρότυποι Κανόνες του ΟΗΕ για την εξίσωση των ευκαιριών των ατόμων με αναπηρία υιοθετήθηκαν το 1993 από τη Γ.Σ. (A/RES/48/96, 4.3.1994). Βλ. Κανόνα 6 (Εκπαίδευση) και Ν. 2430/1996 (ΦΕΚ Α' 156) σχετικά με την εκπόνηση του σχετικού εθνικού σχεδίου εφαρμογής των κανόνων.

κοινωνία. Η ΕΕΔΑ, έχοντας υπόψη ότι η Ελλάδα έχει υπογράψει τη Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες και τη δέσμευση των πολιτικών κομμάτων για την επικύρωσή της, καλεί την Πολιτεία να επισπεύσει την επικύρωση¹⁵.

Ο Ν. 3699/2008 ορίζει στο άρθρο 6 παρ. 4 ότι η εκπαίδευση των μαθητών παρέχεται σε σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής, όταν η φοίτηση στα γενικά σχολεία ή στα τμήματα ένταξης καθίσταται ιδιαίτερα δύσκολη. Το εκπαιδευτικό σύστημα, υπό τις παρούσες συνθήκες, αφήνει περιθώρια αμφιβολιών για τη δυνατότητα ουσιαστικής παροχής εκπαίδευσης σε άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες εντός των γενικών σχολείων. Η εφαρμογή του Ν. 3699/2008, σύμφωνα με όσα προηγήθηκαν, θα εξαρτηθεί από την υιοθέτηση συγκεκριμένων μέτρων που θα ανταποκρίνονται στις ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών και από τη διάθεση των ανάλογων πόρων. Κατά την έκδοση των εκτελεστικών πράξεων του νόμου, είναι απαραίτητο να συνυπολογίζεται η αντικειμενική δυνατότητα επίτευξης του σχεδιαζόμενου μέτρου, ώστε να χρησιμοποιούνται οι πόροι στο μέγιστο δυνατό βαθμό για το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα, έστω κι αν αυτό θα σημαίνει σταδιακή (αλλά πραγματική) ένταξη της ΕΑΕ στα γενικά σχολεία. Επομένως, γίνεται φανερή η ανάγκη ανάθεσης του σχεδιασμού και της διαχείρισης της ΕΑΕ σε ένα κεντρικό φορέα.

III. Προτάσεις για την εκπλήρωση της υποχρεωτικής ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης

Η ΕΕΔΑ τονίζει τη σπουδαιότητα της άμεσης έκδοσης όλων των ΠΔ και των ΥΑ που προβλέπονται στο άρθρο 34 (εξουσιοδοτικές διατάξεις), προκειμένου να επισπευστεί η εφαρμογή του νόμου. Η ΕΕΔΑ διατυπώνει

---

¹⁵ Σημειώνεται ότι τη δέσμευση επικύρωσης εξασφάλισε η ΕΕΔΑ από εκπροσώπους όλων των κομμάτων της Βουλής κατά την Ημερίδα που διοργάνωσε, σε συνεργασία με την ΕΣΑμεΑ, σχετικά με τη Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες (10.12.2007). Υπενθυμίζεται, επίσης, η πρόταση της ΕΕΔΑ για δημιουργία ειδικού κύκλου για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία στο Συνήγορο του Πολίτη, για την επίβλεψη της εφαρμογής της Σύμβασης σε εθνικό επίπεδο. Ο μηχανισμός αυτός θα διευκόλυνε αναμφίβολα την εφαρμογή και του υπό εξέταση νόμου για την ΕΑΕ. Βλ. σχετικά, ΕΕΔΑ, *Έκθεση 2007*, Μέρος Ε'.

προτάσεις για: α) ζητήματα δομών και β) την αντιμετώπιση ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών.

A. Ζητήματα δομών

1. Κέντρα Πρώιμης Παρέμβασης

➤ Όλοι οι φορείς υποστήριξαν την αδήριτη ανάγκη δημιουργίας Κέντρων Πρώιμης (ή Έγκαιρης) Παρέμβασης. Πρέπει να δημιουργηθούν εκτός των νηπιαγωγείων, για παιδιά 0-4 ετών, δηλαδή κατά την κρίσιμη ηλικία για τη διάγνωση και την ανάπτυξη και για τους γονείς τους και να στελεχωθούν καταλλήλως από εκπαιδευτικό, ιατρικό και ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό¹⁶ (άρθρο 34 παρ. 4).

2. Κέντρα Εκπαίδευσης Καθημερινής Διαβίωσης

➤ Είναι απαραίτητα για τα παιδιά με σοβαρές ειδικές ανάγκες, νοητική υστέρηση, λειτουργικό αυτισμό ή με πολλαπλές αναπηρίες, τα οποία δεν μπορούν να παρακολουθήσουν προγράμματα επαγγελματικής εκπαίδευσης, αλλά χρειάζονται εκπαίδευση σε καθημερινές δεξιότητες και δημιουργική απασχόληση (άρθρο 34 παρ. 4).

3. Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (ΣΜΕΑΕ)

➤ Κατασκευή σχολικών κτιρίων με τις απαραίτητες προδιαγραφές προσβασιμότητας και λειτουργικότητας για όλους τους μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (άρθρο 34 παρ. 7 α).

➤ Καθορισμός του αναλυτικού προγράμματος εκπαίδευσης για τις ΣΜΕΑΕ, ώστε να καλύπτονται οι ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες όλων των μαθητών από τους κατάλληλους δασκάλους (άρθρο 34 παρ. 6 ζ).

➤ Παρακολούθηση της εφαρμογής του Εξατομικευμένου Προγράμματος Εκπαίδευσης, ώστε να εξασφαλίζεται η ομαλή συνέχιση της εκπαίδευσης κάθε μαθητή (άρθρο 34 παρ. 6 ζ).

---

¹⁶ Τα Κέντρα Πρώιμης ή Έγκαιρης Παρέμβασης διαφοροποιούνται από τα Κέντρα Πρώιμης Παρέμβασης που προβλέπει το άρθρο 8 παρ. 1 αα) του Ν. 3699/2008, τα οποία εσφαλμένα φέρουν αυτό το όνομα, καθώς εντός των νηπιαγωγείων δύνανται ενδεχομένως να προσφέρουν υπηρεσίες προσχολικής αγωγής.

- Άμεση πρόληψη του αναγκαίου προσωπικού και τοποθέτηση από την έναρξη του σχολικού έτους (άρθρο 34 παρ. 1 β, 4, 6 η και 7 α).
- Άμεση έκδοση των προβλεπόμενων από τον νόμο 3699/2008 Π.Δ. και Υπουργικών αποφάσεων, ώστε να ρυθμιστούν όλα τα θέματα που αφορούν:
  - α) τη διαδικασία επιλογής των Συμβούλων Ειδικού Εκπαιδευτικού Προσωπικού (άρθρο 34 παρ.1) και κάθε λεπτομέρεια που αφορά τα καθήκοντα, αρμοδιότητες και τις υποχρεώσεις τους, β) τον ορισμό των τυπικών προσόντων διορισμού του ΕΠ, ΕΕΠ και ΕΒΠ και κάθε λεπτομέρεια που αφορά τα κριτήρια, τις προϋποθέσεις και τη διαδικασία πρόληψης του προσωπικού Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (άρθρο 34 παρ. 1β).

4. Αντιμετώπιση ελλείψεων στα Γενικά Σχολεία

Τάξεις Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης

- Προτείνεται η δημιουργία μίας τάξης ΕΑΕ ανά 3 σχολεία για μαθητές με οριακό ή φυσιολογικό δείκτη νοημοσύνης που παρουσιάζουν σοβαρά προβλήματα συμπεριφοράς και συναισθηματικής ολοκλήρωσης, γλωσσικής ανάπτυξης, με ψυχιατρικά ή σωματικά νοσήματα (επιληψία, βαριές ασθένειες), λειτουργικό αυτισμό ή ακόμα μικρή νοητική και γνωστική ανωριμότητα και δε δύνανται να ακολουθήσουν το ρυθμό της τάξης τους. Κατά αυτό τον τρόπο, οι μαθητές με αυτές τις εκπαιδευτικές ανάγκες, τις οποίες θα επιβάρυνε η φοίτηση σε ΣΜΕΑΕ θα έχουν τα ουσιαστικά οφέλη της γενικής παιδείας (άρθρο 34 παρ. 4).

Τμήματα Ένταξης

- Σε κάθε σχολείο (κάθε βαθμίδα) πρέπει να λειτουργεί τμήμα ένταξης στελεχωμένο από εκπαιδευτικούς ΕΑΕ, ώστε ν' αντιμετωπίζονται εγκαίρως και με εξειδικευμένο τρόπο οι μαθησιακές δυσκολίες και να αποφεύγεται η συσσώρευση ελλείψεων που καθιστούν ανέφικτη την ένταξη ορισμένων μαθητών στο γενικό πρόγραμμα (άρθρο 34 παρ. 4).

Ενσωμάτωση νέων ειδικοτήτων στο διδακτικό προσωπικό (άρθρο 34 παρ. 1 β)

- Ενίσχυση των τάξεων με βοηθό δασκάλου για τη διευκόλυνση της συνεχούς παρακολούθησης και ενίσχυσης της μαθησιακής πορείας των μαθητών.
- Στελέχωση των νηπιαγωγείων με λογοθεραπευτές, για την έγκαιρη αντιμετώπιση των γλωσσικών διαταραχών ή των ελλείψεων που εξελίσσονται σε μαθησιακές δυσκολίες.
- Στελέχωση των γενικών σχολείων με ψυχολόγους και κοινωνικούς λειτουργούς για την αντιμετώπιση των κοινωνικο-οικονομικών αλλαγών.
- Για τη συγκρότηση του Υπηρεσιακού Συμβουλίου Ειδικού Εκπαιδευτικού Προσωπικού στην Κεντρική Υπηρεσία ΥΠΕΠΘ (άρθρο 24 παρ. 3) προτείνονται οι ακόλουθες ειδικότητες: παιδοψυχίατροι, κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι, λογοθεραπευτές, εργοθεραπευτές, φυσικοθεραπευτές, ειδικοί σε θέματα τυφλών και κωφών, σχολικοί νοσηλεύτες κρίνονται για πρόσληψη, σχεδόν αποκλειστικά από εκπαιδευτικούς.

5. Κέντρα Διαφοροδιάγνωσης, Διάγνωσης και Υποστήριξης Ειδικών Εκπαιδευτικών Αναγκών (ΚΕΔΔΥ)

- Προτείνεται η αναλογία μίας πλήρους διαγνωστικής ομάδας ανά 5.000 μαθητικού πληθυσμού (ή 4 διαγνωστικές ομάδες ανά 20.000), ώστε να μειωθεί η αναμονή διάγνωσης/αξιολόγησης και προγραμματισμού και το προσωπικό των ΚΕΔΔΥ να έρχεται σε επαφή και να οικοδομεί συνεργασίες με συγκεκριμένο αριθμό σχολείων και εκπαιδευτικών (άρθρο 34 παρ. 7 ε).
- Προσθήκη στη διεπιστημονική ομάδα των ΚΕΔΔΥ (άρθρο 4 παρ. 1) και φυσικοθεραπευτή για την εκτίμηση των κινητικών δυσκολιών και την πρόταση των κατάλληλων τεχνικών βοηθημάτων (άρθρο 34 παρ. 6 η).
- Σκόπιμο κρίνεται η εξειδίκευση του προσωπικού των ΚΕΔΔΥ στις μαθησιακές δυσκολίες και όχι απλά στην Ειδική Αγωγή (άρθρο 34 παρ. 6 η).

- Για την επαρκή και κατάλληλη στελέχωση των ΚΕΔΔΥ πρέπει να προβλεφθούν κίνητρα, προκειμένου να αποτραπεί η στελέχωση από αναπληρωτές, των οποίων η σύμβαση λήγει στις 30/6 κάθε έτους με αποτέλεσμα να αποδυναμώνονται τα ΚΕΔΔΥ (άρθρο 34 παρ. 6δ).
- Κάλυψη δαπανών μετακίνησης προσωπικού των ΚΕΔΔΥ σε σχολεία, αναλόγως της χιλιομετρικής απόστασης που χρειάζεται να καλύπτουν (άρθρο 34 παρ. 6δ).
- Σεμινάρια επιμόρφωσης για όλο το προσωπικό(άρθρο 34 παρ. 6δ).
- Χρηματοδότηση βιβλιοθηκών, κατάλληλου λογισμικού, αξιολογητικού υλικού, καθώς και μικροδαπανών που δεν καλύπτονται από τη Νομαρχία.
- Προτείνεται η αποφυγή κατανομής σε ΚΕΔΔΥ καθηγητών Β/θμιας Εκπαίδευσης με προέκταση .50 και αποφοίτων των τμημάτων «Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής» μετά τριετή προϋπηρεσία σε ΣΜΕΑΕ, οι οποίοι έχουν απλώς εργαστεί με μαθητές με κώφωση, τύφλωση, νοητική υστέρηση, αυτισμό, κινητικές αναπηρίες ή πολυαναπηρίες και δεν έχουν τις εξειδικευμένες γνώσεις, ώστε να εκτιμήσουν τις μαθησιακές δυσκολίες των μαθητών (άρθρο 34 παρ. 6 η).

6. Πλαίσιο συνεργασίας και επιμερισμός αρμοδιοτήτων μεταξύ Ιατροπαιδαγωγικών Κέντρων (ΙΠΔ) και ΚΕΔΔΥ

- Η διάγνωση των ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών των μαθητών πρέπει να ανατεθεί στα ΚΕΔΔΥ και η ψυχολογική και ψυχιατρική στήριξη των μαθητών και των οικογενειών τους στα ΙΠΔ.

Δευτεροβάθμια Ειδική Διαγνωστική Επιτροπή Αξιολόγησης

- Δικαίωμα γονέων προσφυγής σε περίπτωση διαφωνίας ΚΕΔΔΥ και ΙΠΔ (άρθρο 5 παρ. 3 και 4): οι γονείς εκφράζουν την έντονη αντίδρασή τους στην υποβάθμιση του ρόλου τους ως υπεύθυνων για την εκπαίδευση των παιδιών τους, καθώς και τους δισταγμούς τους έναντι χρονοβόρων γραφειοκρατικών διαδικασιών.

B. Ζητήματα ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών

Μαθητές με γλωσσικές διαταραχές ή νευρολογικές ή ψυχικές παθήσεις

Κενό παρατηρείται για την αντιμετώπιση δυσκολιών που δεν προκύπτουν από τη δυσλεξία.

➤ Για τους μαθητές με γλωσσικές διαταραχές ή νευρολογικές ή ψυχικές παθήσεις πρέπει να προσδιοριστούν η μέθοδος και οι συνθήκες εξέτασής τους, ώστε να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της κάθε περίπτωσης. Οι περιπτώσεις των μαθητών αυτών χρειάζονται περισσότερο χρόνο και απλούστερο τρόπο παρουσίασης των θεμάτων. Οι εκπαιδευτικοί προτείνουν, επίσης, τη δυνατότητα χρήσης λεξικού κατά τις εξετάσεις από τους μαθητές με τις συγκεκριμένες εκπαιδευτικές ανάγκες.

Μαθητές με προβλήματα ακοής, μαθητές με προβλήματα όρασης και μαθητές που ανήκουν στο αυτιστικό φάσμα

Κεντρικός άξονας είναι η ανάγκη αντιμετώπισης των συγκεκριμένων αναγκών των μαθητών, οι οποίες διαφοροποιούνται αναλόγως της φύσης του προβλήματος.

➤ Η αύξηση των περιπτώσεων των παιδιών με κοχλιακά εμφυτεύματα επιβάλλει την ενίσχυση της ειδικής εκπαίδευσης για τη μετατροπή των ήχων σε γλώσσα μέσα στο πλαίσιο των ειδικών σχολείων από ομάδα λογοθεραπευτή, ρυθμιστή ακουστικών, ψυχολόγου, ειδικού δασκάλου, νηπιαγωγού κλπ. Η ανεπαρκής και μη κατάλληλη ειδική εκπαίδευση οδηγεί τα παιδιά με κοχλιακά εμφυτεύματα στα γενικά σχολεία, στο σύστημα των οποίων, ελλείπει τμημάτων ένταξης, δεν κατορθώνουν να μεταβούν ομαλά.

➤ Η έλλειψη ειδικής εκπαίδευσης για τους μαθητές που ανήκουν στο αυτιστικό φάσμα έχει ως αποτέλεσμα τη φοίτηση των μαθητών αυτών σε γενικά σχολεία και σε σχολεία νοητικής υστέρησης, όπου δεν τους παρέχεται η ειδική εκπαίδευση, την οποία έχουν ανάγκη.

Αν διαπιστωθεί από τα αρμόδια όργανα συγκεκριμένη ανάγκη παράλληλης στήριξης των μαθητών που ανήκουν στο αυτιστικό φάσμα (άρθρο 7 παρ. 4 γ)

από ειδικό βοηθό που εισηγείται και διαθέτει η οικογένεια του μαθητή κατόπιν σύμφωνης γνώμης του Διευθυντή της Σχολικής μονάδας και του Συλλόγου Διδασκόντων, τότε το βάρος αυτό θα πρέπει υποχρεωτικά να το επωμίζεται και να το καλύπτει η Πολιτεία.

Φορέας πιστοποίησης της Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας (ΕΝΓ) και της γραφής Braille (άρθρο 7 παρ. 3 και άρθρο 47 παρ. 7 γ)

Πολύ θετική κρίνεται η αναγνώριση της ΕΝΓ και της Braille ως πρώτης γλώσσας για τα παιδιά με προβλήματα ακοής και τα παιδιά με προβλήματα όρασης αντιστοίχως, καθώς και η προϋπόθεση επαρκούς γνώσης για την πρόσληψη του εκπαιδευτικού προσωπικού στα σχολεία όπου φοιτούν οι μαθητές με αυτά τα προβλήματα.

➤ Ωστόσο, κρίνεται απαραίτητο ο Εθνικός Φορέας Πιστοποίησης της Επαρκούς Γνώσης της ΕΝΓ και της Braille («ΕΝΟΡΑΣΙΣ») να ωφεληθεί, ειδικά δεδομένης της περιορισμένης (επταμελούς) σύνθεσής του, από την εμπειρία της Ομοσπονδίας Κωφών Ελλάδας και του Κέντρου Εκπαίδευσης και Αποκατάστασης Τυφλών, αρμόδιων έως τώρα φορέων.

Έκδοση βιβλίων και υλικοτεχνικής υποδομής ειδικά προσαρμοσμένων στα προβλήματα ακοής και όρασης των μαθητών (άρθρο 34 παρ. 3)

➤ Άμεση έκδοση του ΠΔ για τη συγκρότηση Τμήματος Προσαρμογής των διδακτικών βιβλίων στις ανάγκες των μαθητών με προβλήματα ακοής και με προβλήματα όρασης.

➤ Παροχή ειδικών προγραμμάτων Η/Υ και ψηφιακή ηχογράφηση κατά περίπτωση των βιβλίων και των συγγραμμάτων που διδάσκονται στο εκπαιδευτικό σύστημα.

➤ Ενιαίος σχεδιασμός της διδακτέας ύλης και των στόχων εκπαίδευσης, ώστε να μην εξαρτάται από την προσωπική και μόνο προσπάθεια των διδασκόντων.

Αθήνα, 9 Απριλίου 2009